Gemeente Leeuwarden

Evaluatie ‘Goed Terecht In Leeuwarden’

Een overzicht en analyse van de resultaten in 2023

Versie 5 juni 2024

Inhoud

1. Inleiding 4
- 1.1 Grondstoffenvisie 4
- 1.2 Goed Terecht In Leeuwarden 4
- 1.3 Evaluatie GTIL 4
- 1.4 Leeswijzer 4

2. Goed Terecht In Leeuwarden 5
- 2.1 Opbouw van de afvalstoffenheffing 5
- 2.3 Maatwerk voor doelgroepen 6
- 2.4 Aanvullend beleid 6

3. Resultaten afvalscheiding 2023 8
- 3.1 Fijn restafval 9
- 3.2 VANG-doelstelling van 100 kilo restafval 10
- 3.3 GFT 11
- 3.4 Oud papier, glas en textiel 11
- 3.5 Luierinzameling 12
- 3.6 Grof afval 12
- 3.7 Samenstelling restafval 13
- 3.8 Bewonersenquête 14

4. Zwerfafval, bijzet en illegale dump 15
- 4.1 Onderscheid zwerfafval, bijzet en illegale dump 15
- 4.2 Aanpak ontwijkgedrag 15
- 4.3 Meldingen 19
- 4.4 Zwerfafval en prullenbakken 19
- 4.5 Resultaten: bijzet daalt 19
- 4.6 Resultaten: dump daalt 19

5. Financiële resultaten GTIL 21
- 5.1 Inleiding 21
- 5.2 Kosten en opbrengsten GTIL 21
- 5.3 Verschillen tussen huishoudens 22

Bijlage 1 23

1. Inleiding

1.1 Grondstoffenvisie

Om de grondstoffen waar we over beschikken zo optimaal mogelijk te gebruiken en zo lang mogelijk in de keten te houden is nieuw grondstoffenbeleid ingevoerd. Dit beleid is gebaseerd op de doelstellingen uit de Grondstoffenbeleidsvisie die in 2019 door de gemeenteraad is vastgesteld. In deze visie zijn doelstellingen geformuleerd om trapsgewijs, via 100 kg restafval per jaar, naar 30 kg restafval in 2030, en tot een afvalvrije samenleving in 2050 te komen.

Van de circa 475 kilo afval die een gemiddelde inwoner van de gemeente Leeuwarden per jaar produceert, worden via bronscheiding (door de bewoners thuis) én nascheiding (machinale scheiding na inzameling) al veel waardevolle materialen gescheiden. Desondanks werd er in 2021 in de gemeente Leeuwarden gemiddeld nog 171 kilo per inwoner als restafval verbrand[1], terwijl hier nog veel waardevolle grondstoffen in zitten die, als ze gescheiden zouden worden, een nieuwe toepassing hadden kunnen krijgen.

1.2 Goed Terecht In Leeuwarden

Om de afvalscheiding bij huishoudens te verbeteren en om de hoeveelheid te verbranden (rest)afval te verminderen, heeft de gemeenteraad eind 2020 het raadsvoorstel 'Goed Terecht In Leeuwarden' vastgesteld. Goed Terecht In Leeuwarden is een gecombineerde inzet van uitgebreide communicatie, het inrichten van het juiste servicemodel én het toepassen van een financiële stimulans. Dit om ervoor te zorgen dat zo veel mogelijk verschillende mensen met verschillende motivaties worden bereikt om mee te doen met het scheiden van afval.

Belangrijk onderdeel van dit beleid is de splitsing van de afvalstoffenheffing in een vast en een variabel deel. Hierbij wordt het variabele deel van de aanslag gebaseerd op de werkelijke hoeveelheid restafval die wordt aangeboden. Afrekenen op basis van het gewicht van het restafval stuurt met name op het scheiden van de zware stromen in het huishoudelijk afval. Gemeenten (zoals Leeuwarden) die plastic metalen en drankverpakkingen (PMD) laten nascheiden, gebruiken bronscheiding voor de grondstoffen als GFT, glas, oud papier en textiel. Om bewoners te stimuleren deze, relatief zware, grondstoffen uit het restafval te laten en gescheiden aan te bieden, is tariefdifferentiatie die op gewicht stuurt de meest effectieve vorm.

1.3 Evaluatie GTIL

In 2022 zijn alle beleidswijzigingen van Goed Terecht In Leeuwarden ingevoerd, alleen het afrekenen van het variabele tarief is met een jaar uitgesteld. Het jaar 2022 werd daarmee een overgangsjaar waarin inwoners konden wennen aan het nieuwe systeem en tegelijk inzicht konden krijgen in de hoeveelheid afval die zij aanbieden.

De resultaten over 2022 zijn in vier kwartaalrapportages aan de gemeenteraad aangeboden. In het najaar van 2023 zijn in een tussenevaluatie de resultaten van de eerste helft van 2023 aan de raad gerapporteerd. Toen is tevens toegezegd om vóór de zomer van 2024 te komen met een evaluatie van het gehele jaar 2023. Deze evaluatie over 2023 richt zich op de volgende drie onderwerpen:

- De resultaten van GTIL ten aanzien van afvalscheiding: de ontwikkeling van de hoeveelheden restafval, de positie ten opzichte van de landelijke VANG-doelstelling, en de hoeveelheid gescheiden grondstoffen;
- De ontwikkeling -én aanpak- van ontwijkgedrag als zwerfafval, dump en bijzet;
- De financiële resultaten van de invoering van GTIL.

1.4 Leeswijzer

Deze evaluatie gaat in hoofdstuk 2 verder met een (kort) overzicht van alle maatregelen en beleidswijzigingen die in het kader van Goed Terecht In Leeuwarden in 2022 en 2023 zijn ingevoerd. In hoofdstuk 3 worden vervolgens de resultaten ten aanzien van de afvalscheiding weergegeven en geduid. Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van de aanpak en resultaten van de inspanningen die zijn verricht op het vlak van zwerfval, bijzet en dump. Ten slotte worden in hoofdstuk 5 de financiële resultaten van GTIL gerapporteerd.

[1] Dit is de totale hoeveelheid ingezameld restafval (fijn én grof) minus de hoeveelheid die door middel van nascheiding uit het restafval wordt gehaald.

2. Goed Terecht In Leeuwarden

2.1 Opbouw van de afvalstoffenheffing

Met de invoering van Goed Terecht In Leeuwarden is de opbouw van de afvalstoffenheffing per 1 januari 2023 veranderd. Voorheen werden alle kosten van het afvalbeheer gedekt door één vast tarief voor alle bewoners (gedifferentieerd naar één- en meerpersoonshuishoudens), ongeacht het scheidingsgedrag. Per 1 januari 2023 is de heffing verdeeld in een basistarief voor de vaste lasten en een variabel tarief voor de bekostiging van de inzameling en verwerking van restafval. Het vaste tarief in 2023 is lager dan het vaste tarief in 2022, omdat een deel van de aanslag variabel is (afhankelijk van de hoeveelheid aangeboden restafval). Het variabele tarief voor inwoners die hun restafval aanbieden middels de Sortibak bestaat uit twee delen: een bedrag per keer dat een minicontainer wordt aangeboden en een tarief per kilogram. De inwoners die hun restafval aanbieden via een ondergrondse verzamelcontainer, betalen een bedrag per keer dat zij een afvalzak wegbrengen (per klepopening). Voor gescheiden grondstoffen die recyclebaar zijn -zoals GFT, papier, glas en textiel- hoeft niet apart te worden betaald.

Sturen op afvalscheiding zware stromen

Afrekenen op basis van het gewicht van het restafval stuurt met name op het beter scheiden van de zwaardere grondstofstromen. Gemeenten, zoals Leeuwarden, die plastic, metalen en drankenkartons (PMD) laten nascheiden, gebruiken bronscheiding voor de andere grondstoffen als gft, glas en papier. Om bewoners te stimuleren deze (relatief zware) grondstoffen uit het restafval te laten en gescheiden aan te bieden, is een vorm van tariefdifferentiatie die op gewicht stuurt het meest effectief. Huishoudens hebben dan de mogelijkheid om hun restaval in gewicht te reduceren door juist deze zware grondstoffen gescheiden te houden van het restafval en verpakkingen in de Sortibak. Het tarief per kilo restafval wordt aangevuld met een (laag) tarief per aanbieding van de minicontainer, om te voorkomen dat containers half vol aan de weg worden gezet wat zou leiden tot inefficiënte inzamelroutes.

Relatief laag variabel tarief

Voor 2023 is gekozen voor een relatief laag variabel tarief, namelijk € 1,00 per aanbieding en € 0,09 per kilogram (in de Sortibak) en € 0,73 per klepopening (in de verzamelcontainer).

2.2 Communicatiecampagne Goed Terecht In Leeuwarden

Om alle inwoners van de gemeente Leeuwarden goed te informeren over de nieuwe manier van afrekening, maar ook om scheidingsregels (wat mag in welke bak), nut, noodzaak en recyclingmogelijkheden van de verschillende afval-/grondstofstromen onder de aandacht te brengen, is communicatie van groot belang. Hierbij is het uitgangspunt om niet alleen te informeren en aanzetten tot beter scheidingsgedrag, maar juist ook met inwoners in gesprek te gaan om te vernemen wat zíj nodig hebben om hun afval optimaal te kunnen scheiden. De algemene communicatie, bedoeld voor alle inwoners, is via verschillende kanalen aangeboden: online, via social media, maar ook via advertenties in kranten, per brief en tijdens fysieke bijeenkomsten[2].

Bewustwording hoeveelheid afval

De afvalapp is een handig middel voor inwoners om inzicht te krijgen in de hoeveelheid restafval die wordt aangeleverd. Eind 2023 is bijna 70% van de huishoudens in het bezit van de afvalapp. Van deze huishoudens heeft bijna 80% een account aangemaakt, waarvan een kleine 75% zijn/haar account heeft geactiveerd. Dat komt neer op zo'n 40% van het aantal huishoudens van de gemeente Leeuwarden[3]. Met deze percentages en aantallen scoort de gemeente Leeuwarden het beste van alle gemeenten waar de Omrin Afvalapp actief is.

Naast de Afvalapp is het voor inwoners ook mogelijk om via de gemeentelijke website inzicht te krijgen in de hoeveelheid afval en in het aantal klepopeningen. Hiervoor is de digitale belastingbalie ontwikkeld. Inwoners kunnen via Digid inloggen en krijgen inzicht in het te verwachten bedrag dat aan variabele heffing moet worden betaald en wordt bewustwording gecreëerd.

[2]Voor een uitgebreidere beschrijving van deze communicatiemiddelen verwijzen we u naar de tussenevaluatie GTIL die dd 19 september 2023 aan de raad is aangeboden.

[3] Om de hoeveelheid restafval te kunnen bekijken in de afvalapp, is het noodzakelijk om een account te activeren.

2.3 Maatwerk voor doelgroepen

De diverse doelgroepen in onze gemeente zijn op verschillende manieren benaderd. Om ervoor te zorgen dat er geen huishoudens zijn die door de nieuwe afrekenmethodiek benadeeld worden, is rekening gehouden met verschillende doelgroepen. Het belang van goed en gebalanceerd doelgroepenbeleid is door zowel de bewoners als de gemeenteraad aangeduid als belangrijke voorwaarde voor de invoering van GTIL. Hieronder een korte beschrijving van een paar belangrijke onderdelen van het doelgroepenbeleid dat in dit kader is ingezet.

Minima

Huishoudens die in aanmerking komen voor kwijtschelding, hoeven het vaste deel van de afvalstoffenheffing niet te betalen. Het variabele deel, waarmee bewoners worden gestimuleerd hun afval te scheiden, wordt tot een bepaald maximum vergoed. Dit maximum is gebaseerd op de gemiddelde hoeveelheid afval van een gemiddeld meerpersoonshuishouden. Het deel wat een huishouden moet betalen is te vermijden door goed afval te scheiden. Wanneer deze huishoudens hun afval goed scheiden, zullen ze er dus niet op achteruit gaan ten opzichte van de oude situatie waarin ze volledige kwijtschelding ontvingen. In 2023 deden 4.929 huishoudens een aanvraag voor deze kwijtscheldingsregeling. Deze is in 3.799 gevallen toegekend: 2.623 huishoudens hebben uiteindelijk een gehele vrijstelling gekregen, en 1.176 huishoudens een gedeeltelijke vrijstelling, omdat ze meer dan de gemiddelde hoeveelheid restafval hebben aangeboden.

Medisch afval

Inwoners die door een medische aandoening (chronische ziekte of handicap) onvermijdelijk restafval produceren, komen in aanmerking voor een medische indicatie, en daarmee vrijstelling van 50% van het variabele tarief. Inwoners dienen hiertoe een aanvraagformulier in te vullen. Huishoudens met medisch afval zijn op verschillende manieren bereikt: door middel van een online campagne, via de huis-aan-huis, via huisartsen en apothekers, geadresseerde brieven en hulp in wijkgebouwen zijn inwoners op de hoogte gebracht van -en geholpen bij- de mogelijkheden van deze regeling. In 2023 hebben 516 huishoudens gebruik gemaakt van deze regeling.

Luierinzameling

Op 21 locaties in onze gemeente zijn speciale luiercontainers geplaatst. De meeste staan bij een kinderopvanglocatie van Sinne. Op verzoek van de gemeenteraad is het aantal luiercontainers uitgebreid met vijf locaties in de dorpen. Met de plaatsing van de luiercontainers bieden we inwoners met jonge kinderen de mogelijkheid om kosten te besparen op de afvalstoffenheffing. De verzamelcontainers voor luiers zijn geplaatst in Leeuwarden, Stiens, Grou, Techum, Irnsum, Weidum, Wergea, Warten en Goutum. Ook hierover zijn inwoners op verschillende manieren (afvalkalender, nieuwsbrief Sinne, berichten op social media, afvalcoaches, posters, en flyers) geïnformeerd. In paragraaf 3.6 zijn de resultaten van de luierinzameling beschreven.

2.4 Aanvullend beleid

Er zijn in 2022 in het kader van GTIL nog een aantal belangrijke beleidswijzigingen doorgevoerd. Aangezien deze wijzigingen uiteraard ook van invloed zijn op de resultaten van 2023, zijn ze hieronder kort beschreven:

Grof huishoudelijk afval

Ophalen grof afval eerste twee keer gratis

Sinds 1 januari 2022 geldt dat inwoners twee keer gratis hun grof huishoudelijk restafval (GHA) kunnen laten ophalen. Vanaf de derde keer worden kosten in rekening gebracht. Het tarief van € 62,- geldt ook wanneer inwoners buiten de regulier geplande routes om hun GHA willen laten ophalen. In de praktijk zien we dat meer dan 80% van de huishoudens met twee keer aanbieden (wat gratis is) uit de voeten kan. Het zijn vooral grootverbruikers en bedrijven die bedrijfsafval als huishoudelijk afval aanbieden, die deze tariefsaanpassing merken.

Gescheiden afval altijd gratis naar de milieustraat

Voor het brengen huishoudelijke afvalstoffen die goed zijn gescheiden, hoeft op de milieustraat niet betaald te worden. Wanneer ongescheiden grof huishoudelijk afval en/of ongescheiden bouw- en sloopafval vaker dan twee keer per kalenderjaar wordt aangeboden op de milieustraat, geldt het poorttarief. Dit tarief is afhankelijk van de wijze van aanlevering (kofferbak, grootte van aanhanger) en varieert van €6,- tot € 40,-. In paragraaf 3.7 zijn de resultaten van de inzameling van grof afval beschreven.

[4] Voor een uitgebreide beschrijving van het doelgroepenbeleid verwijzen we u naar de tussenevaluatie van GTIL die 19 september 2023 aan de raad is aangeboden.

GFT bij hoogbouwlocaties
Door het plaatsen van 170 verzamelcontainers voor gft-afval is stevig ingezet op het stimuleren en faciliteren van bewoners van hoogbouw om hun GFT te scheiden. Rondom de plaatsing van deze verzamelcontainers voor GFT-afval zijn keukenbakjes uitgedeeld (om in de keuken het scheiden van voedselafval makkelijker te maken). De GFT-voorzieningen[5] zijn zuiltjes (al dan niet met toegangscontrole) waarin een minicontainer in is geplaatst.

Inzet van afvalcoaches
Om onze inwoners ervan bewust te maken dat afvalstoffenheffing deels afhankelijk is van de hoeveelheid restafval, de kwaliteit van grondstofstromen te verbeteren en mogelijke neveneffecten te minimaliseren, is extra inzet van afvalcoaches georganiseerd. Er zijn twee extra afvalcoaches ingezet om op een laagdrempelige manier inwoners aan te spreken en van tips te voorzien over afvalscheiding.

Deze afvalcoaches worden op verschillende manieren ingezet. Zo sluiten ze aan bij bijeenkomsten van bewoners, geven ze gastlessen aan nieuwe inwoners en zijn ze het gezicht van de gemeenten tijdens verschillende evenementen. Daarnaast gaan ze gericht op pad om op locaties of adressen waar de kwaliteit van grondstoffen achter blijft, informatie te verstrekken aan bewoners. Ook worden de afvalcoaches ingezet om de gemeente schoon te houden. Zo controleren ze containerlocaties, zijn ze aanspreekpunt voor containeradoptanten en gaan ze geregeld op pad met handhaving.

Extra inzet van handhaving
Vanaf 2022 zijn er twee extra handhavers toegevoegd aan de formatie binnen Stadstoezicht die zich met afval bezighoudt. In totaal is er in 2023 zes fte handhaving ingezet die zich bezig houden met het terugdringen van ontwijkgedrag. Naast de extra capaciteit die is ingezet op handhaving, kan (in plaats van strafrechtelijke handhaving voorheen) sinds eind 2022 ook bestuursrechtelijk worden opgetreden tegen bijzet en dump. In paragraaf 4.2 wordt dieper ingegaan op de (extra) inzet van handhaving en de resultaten hiervan.

Recreatiecontainers
Daar waar recreatieafval en huishoudelijk afval voorheen gezamenlijk werden ingezameld via ondergrondse containers, gaat dat sinds de invoering van Goed Terecht In Leeuwarden gescheiden van elkaar. Het huishoudelijk afval dat afkomstig is van huishoudens, kan met behulp van de milieupas in de verzamelcontainers worden gedaan. Het recreatieafval kan door middel van het openen van een pincode-slot in de verzamelcontainer worden gedaan. Dit betreft voorzieningen in Grou, Warten en Leeuwarden.

Schone buurtpassen
Zwerfafval is een grote bron van ergernis. Zwerfafval kan op meerdere manieren ontstaan. Een veelgehoorde zorg is dat het zwerfaval zou toenemen na invoering van Goed Terecht In Leeuwarden. De ontwikkeling van het zwerfafval wordt zo goed mogelijk in kaart gebracht. In 2023 hebben we de situatie m.b.t. het zwerfafval vergeleken met 2022 en daarvoor. Mede op basis van deze schouwresultaten wordt gericht gewerkt aan het voorkomen van zwerfafval en het zo snel mogelijk opruimen ervan. In onze gemeente zijn gelukkig tal van enthousiaste vrijwilligers actief in het schoonhouden van hun directe en indirecte leefomgeving. Voor inwoners die zwerfafval opruimen zijn speciale 'schone buurtpassen' ontwikkeld. Hiermee kunnen zij het opgeruimde zwerfafval in de ondergrondse restafvalcontainers kwijt, zonder dat zij hiervoor hoeven te betalen. ***In paragraaf 4.2 worden de resultaten beschreven.***

[5] GFT staat voor groente-, fruit- en tuinafval, maar in de hoogbouw bestaat dit GFT-afval -door de afwezigheid van tuinen- met name uit groente- en fruitafval (de GF-fractie), ook wel keukenafval genoemd.

3. Resultaten afvalscheiding 2023

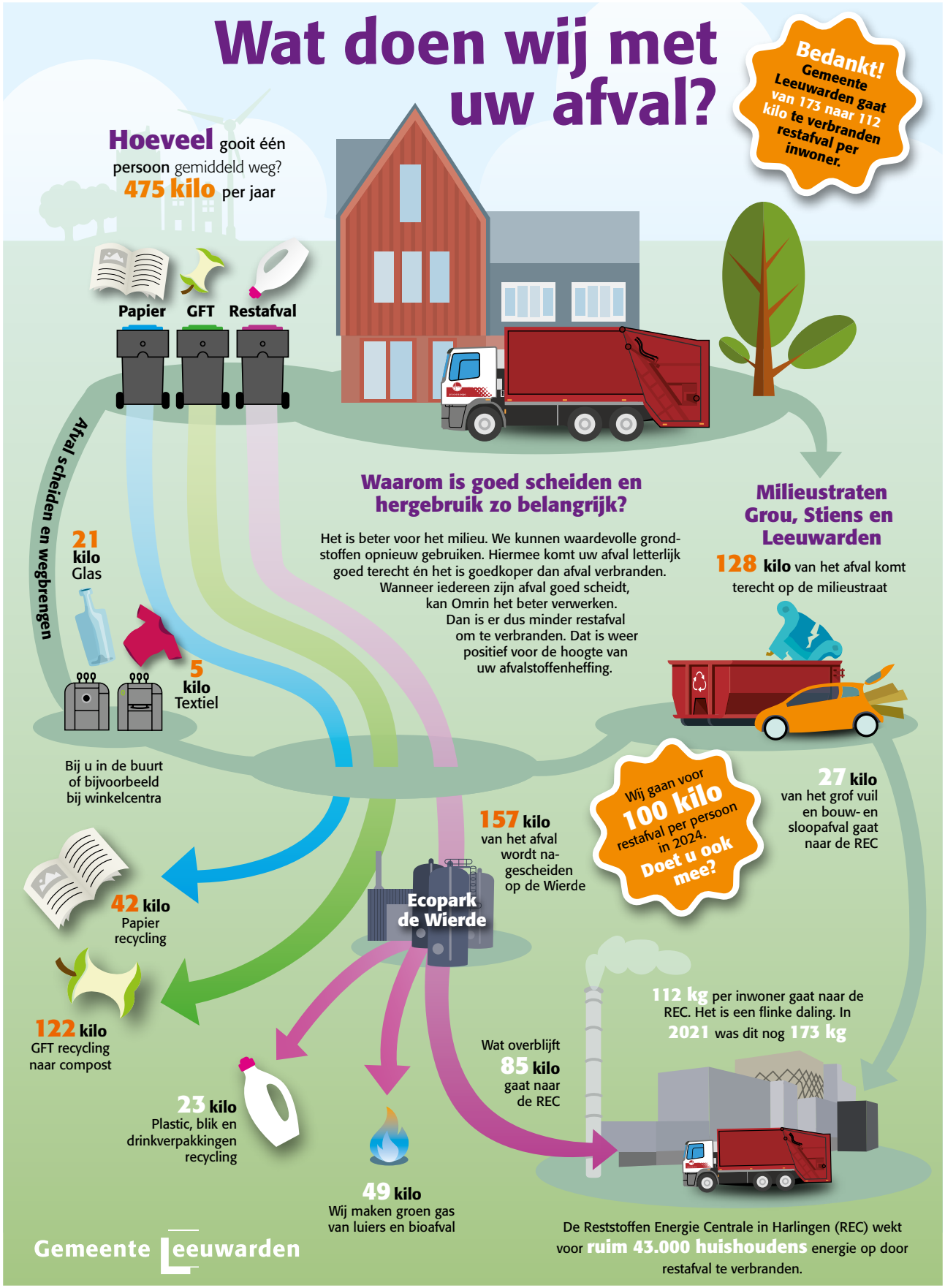

3.1 Fijn restafval

Eén van de belangrijkste indicatoren om het niveau van afvalscheiding van gemeenten te meten is de hoeveelheid restafval per inwoner per jaar. De landelijke VANG-doelstellingen zijn dan ook gericht op een reductie van de hoeveelheid restafval. De hoeveelheid ingezameld (fijn) restafval[6] is in Leeuwarden in 2023 met 26% gedaald ten opzichte van 2021 (zie figuur 1). Waar in 2021 nog gemiddeld 213 kilo restafval per inwoner werd ingezameld, is dit in dezelfde maanden van afgelopen jaar nog maar 157 kilo. Ten opzichte van 2022 is dit een daling van 17%. De hoeveelheid fijn restafval ontwikkelt zich hiermee volgens verwachting. Bij de vaststelling van het tarief werd immers uitgegaan van 160 kg fijn restafval per inwoner.

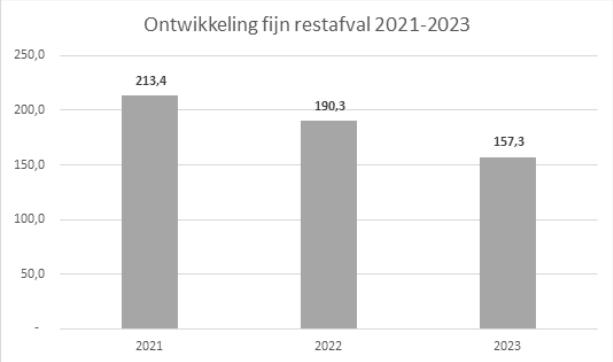

Figuur 3.1: hoeveelheid restafval (kg/inwoner), voorafgaand aan de nascheiding, van 2021-2023

Containerslotjes

Vanaf het najaar van 2021 konden slotjes worden aangevraagd om het dumpen van huisvuilzakken in andermans container te voorkomen. In onderstaande figuur is de uitgifte van de hoeveelheid slotjes te zien per kwartaal vanaf begin 2022. Met name in het eerste kwartaal van 2023 zien we een grote piek van aanvragen. In deze maanden waren de aanvragen dermate hoog dat begin 2023 een tweede leverancier is ingeschakeld om de slotjes na aanvraag binnen twee weken te kunnen plaatsen. In de tweede helft van 2023 is het aantal aanvragen weer sterkt gedaald. Hoewel er meer slotjes zijn geplaatst dan vooraf verwacht, heeft van alle laagbouwwoningen uiteindelijk in totaal een kleine 6% een slotje aangevraagd.

Figuur 3.2: uitgifte slotjes t.b.v. Sortibak in 2022 en 2023

[6] *Restafval dat wordt ingezameld via de ondergrondse containers voor restafval en via de minicontainers.*

3.2 VANG-doelstelling van 100 kilo restafval

De hoeveelheid fijn restafval uit paragraaf 3.1 betreft de 'bruto' hoeveelheid restafval, aangezien hier de nog na te scheiden fracties in zitten. Denk bijvoorbeeld aan plastic verpakkingen, drankenkartons en blik. De 47% aan grondstoffen die in de nascheiding uit de afvalstroom wordt gehaald, wordt gerecycled. Na de nascheiding blijft er ongeveer 53% van de bruto hoeveelheid restafval over als 'netto' restafval. Dit is het deel dat uiteindelijk in de afvalverbranding eindigt (met energieterugwinning).

De totale hoeveelheid restafval die meetelt voor de VANG-doelstelling[7] is een optelsom van 'netto' fijn restafval, grof restafval en bouw&sloop-restafval. Dit deel wordt verbrand. Voor dat totaal geldt de VANG-doelstelling van maximaal 100 kg per inwoner per jaar in 2025. In onderstaande grafiek (figuur 3.3) is de totale hoeveelheid restafval van 2023 weergegeven ten opzichte van de jaren 2021 en 2022 en de VANG-doelstelling van 100 kg.

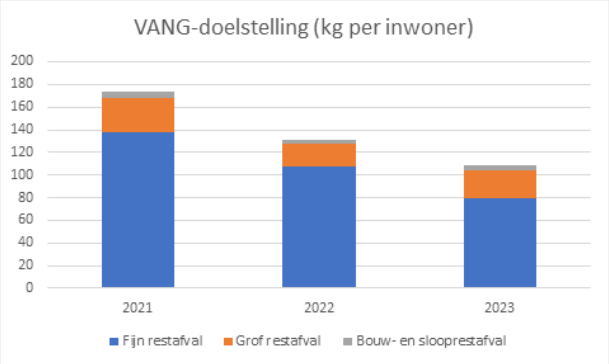

Figuur 3.3: Totale hoeveelheid restafval (kg/inwoner) in 2021, 2022 en 2023 t.o.v. de VANG-doelstelling

In 2023 zien we (ten opzichte van 2021) een daling in de hoeveelheid restafval van 173 kg naar 108 kg per inwoner per jaar. Dit is een afname van 65 kg per inwoner per jaar. Dit komt neer op een daling van 37% ten opzichte van 2021. Circa 90% van deze daling wordt veroorzaakt door het aanleveren van minder 'fijn' restafval (zie toelichting in paragraaf 3.1). De overige 10% daling wordt verklaard door de afgenomen hoeveelheid grof restafval (van 30 kg naar 24 kg). De toename van de hoeveelheid grof restafval in 2023 ten opzichte van 2022 komt door de toegenomen hoeveelheid ingezameld grof afval in 2023 ten opzichte van 2022 (zie hiervoor par. 3.7).

Ontwikkeling hoeveelheid restafval 2017-2023

In de ontwikkeling van de hoeveelheid restafval is met de invoering van Goed Terecht In Leeuwarden 2022 een duidelijke trendbreuk zichtbaar (zie figuur 3.4). Waar voorafgaand aan de invoering (2019, 2020 en 2021) sprake was van een stagnering van de hoeveelheid restafval per inwoner per jaar, is dit met de invoering van Goed Terecht In Leeuwarden omgebogen naar een substantiële daling naar 108 kg per inwoner per jaar. Dit is niet alleen goed voor het milieu, want er wordt minder afval verbrand, maar is ook gunstig voor de afvalbeheerskosten. Verbranding van restafval is namelijk duur en wordt vanuit het Rijk nog eens extra belast.

Figuur 3.4: ontwikkeling hoeveelheid restafval gemeente Leeuwarden (kg/inw) tussen 2017 en 2023

[7] *VANG (Van Afval Naar Grondstof) is een overheidsprogramma dat gericht is op het minimaliseren van de hoeveelheid restafval en het optimaliseren van de recycling van huishoudelijk afval. In dit kader zijn doelstellingen geformuleerd voor gemeenten ten aanzien van restafval en recycling.*

3.3 GFT

In 2023 werd een vergelijkbare hoeveelheid GFT ingezameld ten opzichte van 2021. Ten opzichte van 2022 steeg de hoeveelheid gescheiden GFT per inwoner wel met 12%. Hoewel deze toename voor een deel wordt verklaard door het droge voorjaar van 2022 (weinig tuinafval), is het beter scheiden van GFT ook het gevolg van het nieuwe beleid. Dit valt af te leiden uit de sterke afname van de hoeveelheid GFT (etensresten) in de sorteeranalyse van het restafval (zie paragraaf 3.7). Er is immers extra geïnvesteerd in uitdelen van biobakjes bij de hoogbouw, en er zijn 170 extra GFT-zuilen geplaatst waar goed gebruik van wordt gemaakt.

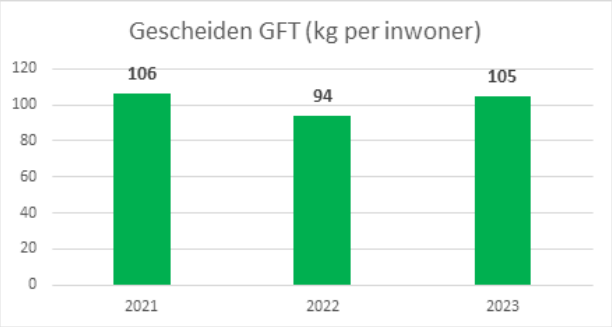

Figuur 3.5: hoeveelheid gescheiden ingezameld GFT-afval in 2021, 2022 en 2023

3.4 Oud papier, glas en textiel

Hoewel de hoeveelheid papier in het restafval door beter scheiden is gedaald (zie par. 3.7), zien we ook een daling in de totale hoeveelheid gescheiden oud papier en karton. Hiervoor zijn twee verklaringen. De eerste is een landelijke trend van digitalisering: er wordt steeds minder grafisch papier gebruikt, dus wordt er ook minder afgedankt. Een tweede verklaring zit in de introductie van de Ja-sticker per 1 oktober 2023, waardoor er veel minder folders bij het oud papier terecht zijn gekomen. Een eerste analyse van de hoeveelheid gescheiden oud papier van oktober 2023 tot en met maart 2024 bevestigd dit beeld: de afname van de hoeveelheid gescheiden papier is in deze periode groter dan daarvoor het geval was.

De hoeveelheid glas is ten opzichte van de voorgaande jaren gestegen, en de gescheiden inzameling van textiel is nagenoeg gelijk gebleven.

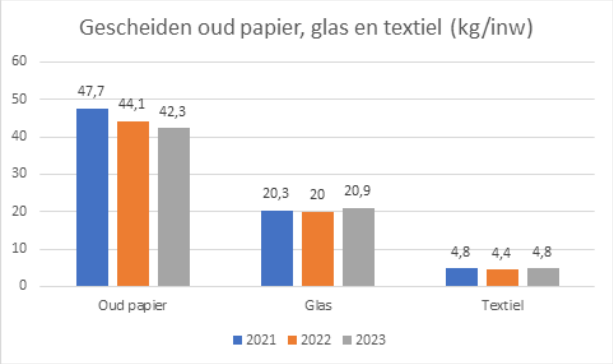

Figuur 3.6: hoeveelheid gescheiden ingezameld papier, glas en textiel in 2021, 2022 en 2023

Vervuiling in textielcontainers

We zien dat in bepaalde routes de -vrij toegankelijke- textielcontainer soms wordt misbruikt om huishoudelijk afval kwijt te raken. Dit was al zo voor de invoering van GTIL, en zien we nu nog steeds gebeuren. In 2023 is de gemeten hoeveelheid vervuiling van het textiel iets hoger dan in 2022. Opvallend genoeg was de vervuiling in de eerste helft van 2023 juist lager dan het voorgaande jaar, en nam deze in de tweede helft van 2023 toe. Gezien het belang van schoon en droog textiel voor de recycling is in 2023 een uitgebreide communicatiecampagne gelanceerd ('Sok kapot? Perfect om te recyclen') om mensen bewust te maken van wat er allemaal in de textielcontainer mag.

3.5 Luierinzameling

Verspreid over de gemeente Leeuwarden zijn er 21 luierinzamelpunten. Hiervan zijn vijf luierinzamelpunten naar aanleiding van de motie 'luiers in de buitendorpen' gecreëerd. Deze staan in Warten, Wergea, Weidum, Irnsum en Goutum. In totaal zijn er 39 containers geplaatst. Op sommige locaties staan meerdere containers. Na de invoering van de financiële prikkel is het gebruik van luiercontainers in 2023 fors toegenomen. Om overvolle containers en dumpingen te voorkomen, zijn begin 2023 op verschillende plekken extra containers geplaatst. In totaal is in 2023 bijna 370.000 kilo luiers ingezameld.

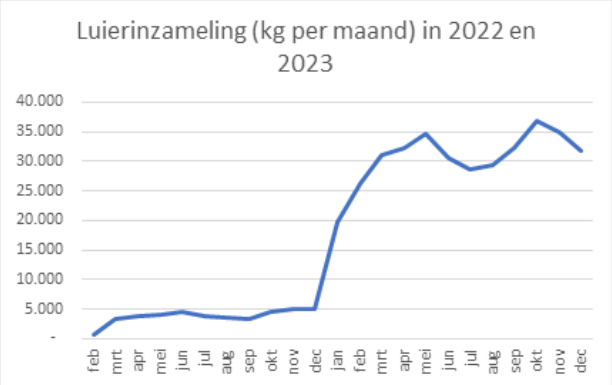

Figuur 3.7: Aantal kilogram gescheiden ingezamelde luiers in 2022 en 2023

3.6 Grof afval

De hoeveelheid grof afval (milieustraat én aan-huis inzameling) fluctueert. Het effect van het nieuwe, restrictievere, beleid was in 2022 duidelijk zichtbaar voor zowel het huis-aan-huis ingezamelde als het gebrachte grof afval. Ten opzichte van 2021 daalden deze hoeveelheden met respectievelijk 25% en 11%. In 2023 zien we dat deze hoeveelheden zich weer bewegen richting de waarden van 2021. De hoeveelheid opgehaald grof afval is wel 3,5% lager dan in 2021, en de hoeveelheid gebracht grof afval ligt 4% lager dan voor de beleidswijziging.

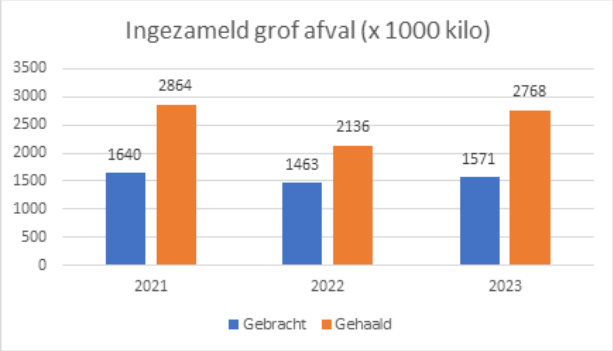

Figuur 3.8: Hoeveelheid gebracht en gehaald grof afval in 2023

Opvallend is dat het aantal bezoekers wél blijvend is gedaald (zie onderstaande tabel). Mensen gaan dus iets minder vaak, maar nemen per keer dat ze gaan, iets meer grof afval mee. Het scheidingspercentage van grof afval op de milieustraat ligt de afgelopen jaren stabiel op 89%.

Jaar	Aantal bezoekers milieustaat
2021	112.174
2022	103.615
2023	104.879

Figuur 3.9: Aantal bezoekers aan de milieustraat 2021-2023

3.7 Samenstelling restafval

De ontwikkeling van de gescheiden stromen is één manier om naar het effect van de beleidswijzigingen te kijken. Deze methode geeft echter ook maar een beperkt beeld. We zien ook dat de ontwikkeling van de gescheiden stromen slechts gedeeltelijk de afname van het restafval verklaart. Er zijn namelijk nog andere belangrijke factoren die van invloed zijn op de hoeveelheid gescheiden en ongescheiden afval.

De hoeveelheid grondstoffen fluctueert sterk door seizoensinvloeden, economische invloeden én maatschappelijke invloeden (zoals bijvoorbeeld corona tijdens het referentiejaar 2021). Een droge lente en zomer zorgt voor zoveel minder tuinafval, dat dit een toename van beter gescheiden gft kan compenseren. Afname van het aanbod van papier (door de Ja-sticker, en door een landelijke trend van minder papiergebruik) kan eveneens de scheidingsresultaten drukken. Ook economische krimp (bijvoorbeeld door de oorlog in Oekraïne) zorgt voor minder afval. Daarnaast is de efficiëntie van de nascheiding de afgelopen jaren verbeterd, waardoor via die route meer grondstoffen zijn gescheiden en minder restafval is overgebleven. Kortom: de in deze evaluatie gerapporteerde hoeveelheden gescheiden ingezamelde grondstoffen zegt lang niet alles over het scheidingsgedrag van onze inwoners en de effectiviteit van het grondstoffenbeleid.

Uiteindelijk willen we dat er zo min mogelijk grondstoffen worden verbrand. De beste graadmeter voor de effectiviteit van het beleid is daarom om te bekijken hoeveel grondstoffen er nog in het restafval zitten, die daar niet in thuis horen. Als die hoeveelheid vermindert, hebben we dus beter gescheiden en minder waardevolle grondstoffen verbrand. In zowel 2021 (voorafgaand aan het invoeren van GTIL) als 2023 (na invoering van de nieuwe systematiek) hebben we daarom een *sorteeranalyse* uitgevoerd van het restafval in Leeuwarden.

Fors minder grondstoffen in het restafval

Uit de sorteeranalyse van het restafval[8] in 2021 (dus voorafgaand aan de invoering van Goed Terecht In Leeuwarden) bleek dat meer dan de helft (56%) van het aangeboden afval bestond uit grondstoffen die niet in de Sortibak/ondergrondse container thuishoren. Voor deze grondstoffen zijn namelijk gescheiden inzamelstructuren aanwezig (bijv. voor textiel, GFT en papier). In figuur 3.10 zijn dit de 'rode stromen'. De grootste 'rode' stroom hierin zijn de etensresten (voedselafval), 28%.

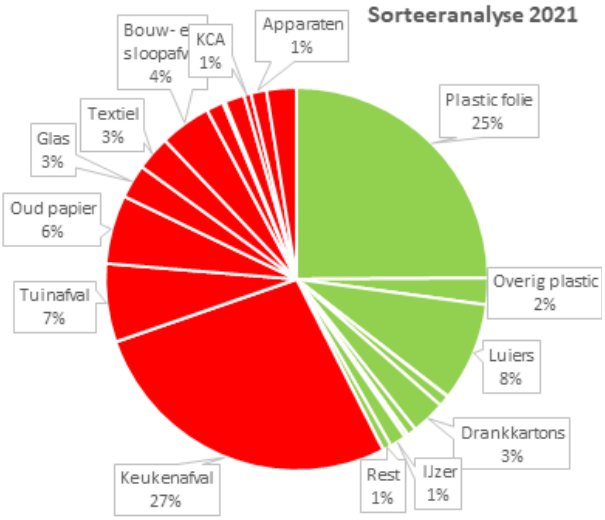

Figuur 3.10: Sorteeranalyse restafval 2021. 'Rode' stromen horen niet in het restafval, 'groene' wel.

In 2023 zijn een nieuwe sorteeranalyses uitgevoerd. Uit de resultaten (zie figuur 3.11) blijkt dat de afvalscheiding sterk is verbeterd. Waar in 2021 nog het merendeel van het aangeboden restafval onterecht werd aangeboden (56%) via de Sortibak of ondergrondse container, is dat in 2023 gedaald naar 42%. Het grootste aandeel hierin hebben nog steeds de etensresten met 26% van het totaal. Van de grondstoffen die niet in het restafval thuishoren (het rode deel van de taartdiagram), bedraagt het aandeel etensresten meer dan de helft. Voor de doorontwikkeling van het grondstoffenbeleid blijft dit dus een belangrijke grondstofstoom.

[8] *Afval dat wordt aangeboden via de Sortibak of ondergrondse container voor restafval, dus vóórdat de nascheiding bij Omrin plaatsvindt.*

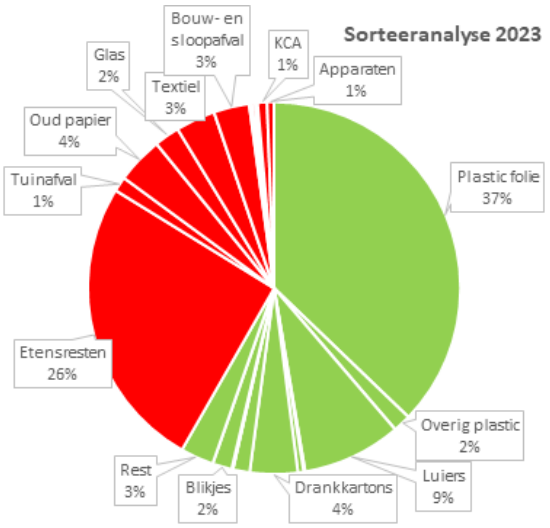

Figuur 3.11: Sorteeranalyse restafval 2023. 'Rode' stromen horen niet in het restafval, 'groene' wel.

We zien dus dat onze inwoners door GTIL een stuk beter zijn gaan scheiden dan voorheen. Maar percentages vertellen natuurlijk maar een deel van het verhaal. Kijken we naar de absolute hoeveelheden, dan krijgen we nog beter inzicht in het veranderde scheidingsgedrag van onze inwoners. In onderstaand overzicht is de sorteeranalyse in absolute hoeveelheden weergegeven.

kilogram per inwoner	2021	2023	Verschil
Plastic en folies	53,1	58,5	5,4
Overige plastics	4,8	2,4	-2,3
Luiers	17,8	13,5	-4,3
Blikjes	2,0	0,8	-1,2
Drankkartons	6,2	6,5	0,3
Rest	1,6	4,5	3,0
Etensresten	58,0	40,2	**-17,7**
Tuinafval	14,1	2,0	**-12,1**
Oud papier	12,4	6,4	**-6,0**
Glas	6,1	3,5	**-2,7**
Textiel	6,2	5,4	**-0,8**
Bouw- en sloop afval	9,2	4,9	**-4,4**
KCA	1,2	1,3	**0,0**
Apparaten	2,8	1,0	**-1,9**

Figuur 3.12: Vergelijking sorteeranalyse 2021 en 2023. 'Rode' stromen horen niet in het restafval, 'groene' wel.

Hier valt op dat de alle 'rode' grondstoffen (die dus niet in het restafval thuis horen), in 2023 beter werden gescheiden dan in 2021. Met name de hoeveelheid etensresten (-18 kilo), tuinafval (-12 kilo) en oud papier (-6 kilo) laten een forse daling zien. Maar ook is er een stuk minder glas, textiel, bouwafval en apparaten in het restafval beland en op die manier vernietigd. De introductie van de luiercontainers heeft verder voor een forse afname van de luiers in het restafval gezorgd. Opgeteld hebben onze inwoners sinds de invoering van GTIL zo'n 46 kilo per inwoner minder waardevolle grondstoffen in het restafval gegooid dan in 2021.

3.8 Bewonersenquête

Naast de cijfers over afvalscheiding, is uiteraard ook de ervaring en mening van onze inwoners van belang bij het meten van het succes van 'Goed Terecht In Leeuwarden'. Daarom hebben we onderzoeksbureau Ipsos gevraagd een representatieve enquête te houden onder onze inwoners. Een paar belangrijke conclusies uit deze enquête:

- Het nieuwe systeem krijgt gemiddeld rapportcijfer van 7,6. Mensen met een sortibak zijn iets tevredener dan inwoners met een verzamelcontainer.
- Het nieuwe afvalbeleid heeft bij 6 op de 10 inwoners gezorgd voor een positieve gedragsverandering op het vlak van afvalscheiding, hergebruik en inkoopgedrag.
- De meerderheid van de inwoners (52-57%) zag de hoeveelheid zwerfafval, bijzet en dump gelijk blijven of zelfs dalen ten opzichte van voorgaande jaren. 1 op de 5 inwoners geeft aan een toename van dit ongewenste gedrag te zien.

Een uitgebreide rapportage van de resultaten van deze enquête wordt separaat van deze evaluatie aangeboden.

4. Zwerfafval, bijzet en illegale dump

4.1 Onderscheid zwerfafval, bijzet en illegale dump

Zwerfafval
Zwerfafval is al het afval dat rondslingert op straat, in de berm, of in de parken. Zwerfafval is afval dat door mensen bewust of onbewust is weggegooid of achtergelaten op plaatsen die daar niet voor bestemd zijn. Voorbeelden van zwerfafval zijn: lege blikjes en flesjes, kauwgom, snoeppapiertjes, patatbakjes en sigarettenpeuken. Dit type afval hoort thuis in de openbare prullenbakken of dient naar huis te worden meegebracht.

Bijzet
Onder bijzet wordt verstaan: alle huisvuilzakken die naast of in de buurt van een verzamelcontainer worden geplaatst. Bijzet kan in theorie een relatie hebben met de invoering van Goed Terecht In Leeuwarden omdat dit vaak gaat over het aanbieden van (fijn) restafval.

Illegale dump
Illegale dump betreft het dumpen van grof huishoudelijk afval. Dit afval is te groot voor een huisvuilzak (past niet in een Sortibak) en past ook niet in een ondergrondse container voor restafval. Voorbeelden hiervan zijn: banken, planken, matrassen, koelkasten, etc. Grof afval dat op straat wordt gedumpt heeft geen relatie met de invoering van GTIL, omdat hiervoor geen financiële prikkel geldt zoals voor het fijne restafval wel het geval is.

4.2 Aanpak ontwijkgedrag

Ontwijkgedrag zoals zwerfafval, bijzet van zakken naast containers en illegale dump van grof afval is voor veel inwoners een grote bron van ergernis. In het kader van de invoering van GTIL is er in 2022 en 2023 stevig ingezet op het voorkomen en opruimen hiervan. Om ontwijkgedrag aan te pakken zijn diverse maatregelen genomen, gebaseerd op het plan van aanpak dat in 2022 is gedeeld met de gemeenteraad. De belangrijkste elementen uit de aanpak zijn hieronder beschreven.

Communicatie
Er wordt gewerkt met een breed scala aan communicatiemiddelen: artikelen in huis-aan-huis bladen en de studentengids, veel informatie op de website van Omrin en de gemeente, een folder over grof vuil (in Nederlands en Engels) en uiteraard informatie op de afvalkalender en afvalapp van Omrin. Daarnaast wordt er een (toegenomen) aantal mensen ingezet om dump en bijzet te voorkomen en op te ruimen:

- Het **'Netheidsteam'** van Omrin wordt structureel in de hele gemeente ingezet om bijzet en dump op te ruimen.
- **Afvalcoaches** worden ingezet om de inwoners kennis te laten maken de nieuwe systematiek, de kwaliteit van grondstofstromen op peil te houden én de problematiek rondom dump en bijzet te reduceren (zie paragraaf 2.4).
- Omrin organiseert in samenwerking met de gemeente speciale **bewonersbijeenkomsten** om inwoners te informeren en betreken bij het afvalbeleid

Fysieke (gedrags)interventies

Naast deze structurele inzet van communicatie en mensen worden er ook verschillende 'fysieke' (gedrags)interventies gepleegd op locaties waar veel overlast wordt ervaren :

- **De basis op orde:** aanpakken van ongewenst afvalgedrag begint met het zorgen dat de 'basis op orde' is: containers moeten functioneren, niet vol zitten en de openbare ruimte rondom de containers moet goed onderhouden zijn. Pas dan hebben andere interventies effect. Omrin is hier intensief mee aan de slag, onder andere door het op afstand bijhouden van de vulgraad van de containers.
- **Beschilderen restafvalcontainers:** Samen met kunstenaars en kinderen zijn een aantal restafvalcontainers beschilderd (zie foto's hieronder). Dit heeft tot een forse afname van de bijzet-problematiek op deze plaatsen geleid.
- **Containerwraps GFT en textiel:** Een deel van de verzamelcontainers voor GFT en textiel zijn ingepakt met mooie 'containerwraps' die, naast verduidelijking dat het om een GFT- of textiel container gaat, moeten voorkomen dat er afval naast wordt geplaatst.
- **Informatiestickers:** Alle verzamelcontainers in de gemeente zijn voorzien van informatiestickers over de manier waarop inwoners hun afval kwijt kunnen.
- **Gedragsbeïnvloeding:** Door middel van zogenaamde nudging (keuzebeïnvloeding op onbewust niveau) worden bewoners gestuurd richting gewenst gedrag: zo worden er bijvoorbeeld voetstappen op de grond gezet om inwoners naar de opening van de (juiste) container te leiden.
- **Ludieke borden:** Er rouleren een 40-tal borden met ludieke afbeeldingen en/of teksten langs 'hotspot'-locaties van dump en bijzet, om bewoners bewust te maken van hun gedrag.

Betrekken inwoners bij schoonhouden openbare ruimte

- **Schone buurtpas:** In onze gemeente zijn gelukkig tal van enthousiaste vrijwilligers actief in het schoonhouden van hun directe en indirecte leefomgeving. Voor inwoners die zwerfafval opruimen zijn speciale 'Schone Buurt-passen' ontwikkeld. Hiermee kunnen zij hun opgeruimde zwerfafval in de ondergrondse restafvalcontainers kwijt, zonder dat zij hiervoor moeten betalen. In 2023 zijn er 250 'Schone Buurt-passen' aangevraagd en afgegeven. In totaal zijn er sinds de start van Goed Terecht In Leeuwarden 450 passen afgegeven.
- **Zwerfafvaladoptiegebieden:** Er zijn naar schatting zo'n 200 inwoners betrokken bij een zogenaamd 'zwerfafvaladoptiegebied' waarbij bewoners, door middel van samenwerkingsovereenkomsten met de gemeente, hun 'geadopteerde' buurt zwerfafvalvrij houden. We starten in het najaar van 2024 met Schoon Belonen Leeuwarden. Een beloningssysteem waarbij alle maatschappelijke organisaties uitgenodigd worden om een gebied te adopteren en zwerfafval vrij te houden. We verwachten hiermee het aantal betrokken inwoners te vergroten.
- **Adoptiecontainers:** Sinds begin 2023 kunnen inwoners zich aanmelden om (op vrijwillige basis) de directe omgeving van een verzamelcontainer schoon te houden. Hiervoor krijgen ze een veger, blik, grijper, handschoenen én een 'Schone Buurtpas' waarmee ze bijzet en zwerfafval gratis in de container kunnen gooien. Op deze manier worden problemen rondom een container veel sneller gesignaleerd dan door de gemeente, kan bijzet vlug worden opgeruimd, én is het idee dat de betrokkenheid van de buurt zorgt voor een preventief effect. Er zijn inmiddels al 106 containers geadopteerd.

Handhaving

Het team van handhavers is met 2 fte uitgebreid om, in nauwe samenwerking met het Netheidsteam en de afvalcoaches, dump en bijzet zo veel mogelijk te beperken. Een belangrijk element in de aanpak van dump en bijzet is het toepassen van spoedeisende bestuursdwang. Dit houdt in dat de geconstateerde overtreding direct ongedaan wordt gemaakt door een integraal handhaver, door het aangetroffen afval af te (laten) voeren. De kosten die de gemeente hiervoor maakt worden op de overtreder

verhaald. Sinds 2023 wordt op deze manier opgetreden. Hiervoor wordt gekozen omdat – anders dan bij de strafrechtelijk aanpak - de bewijslast bij de overtreder ligt in plaats van bij de gemeente. Hierdoor kan effectiever worden opgetreden bij overtredingen. Deze werkwijze heeft geleid tot het opleggen van 1.248 besluiten spoedeisende bestuursdwang en kostenbeschikkingen (a € 135,58). Ter vergelijking: in de jaren ervoor werden via de strafrechtelijke weg gemiddeld 100 boetes per jaar uitgeschreven.

In iets meer dan 20% van deze gevallen wordt bezwaar aangetekend. De argumenten van het bezwaar gaan met name over het niet kennen van de regels, het ontkennen van de schuld en niet kunnen betalen van de kosten. Het relatief hoge aantal bezwaren vraagt veel inzet van de juridisch adviseur. Eén juridisch adviseur bij handhaving wordt hier volledig op ingezet. Het argument dat iemand de kosten niet kan betalen is alleen in zeer uitzonderlijke situaties reden om het besluit in te trekken. Wel worden de indieners van het bezwaarschrift geïnformeerd over de mogelijkheid om kwijtschelding aan te vragen of een betalingsregeling te treffen.

We denken dat er een **preventieve werking** uitgaat van de bekendmaking van het opleggen van dergelijke boetes, die sinds 2023 kunnen worden opgelegd. Met enige regelmaat wordt een bericht via social media gedeeld over de afvalacties die zijn uitgevoerd. Daarnaast maakt Omrin korte informatiefilms over hoe afval op de juiste wijze dient te worden aangeboden. Er is een informatieve video gemaakt met een handhaver en een afvalcoach van Omrin in de hoofdrol. Deze video gaat over het bijzetten van afval naast een container. Onderdeel van deze aanpak is het ook het adopteren van ondergrondse containers. Daarnaast gaan Boa's in gesprek met inwoners, bijvoorbeeld tijdens de zogenaamde 'pop-up-momenten'. Tijdens deze pop-up-momenten wordt een kraampje ingericht i.s.m. Omrin en de afvalcoaches.

Sinds 2023 trekken Omrin en de gemeentelijke handhaving vaker gezamenlijk op. Onder meer de hotspotlijst[9] is de basis waarop de **samenwerking tussen Omrin en Handhaving** wordt vormgegeven. Op basis van informatie gestuurd werken zetten Omrin en Handhaving gezamenlijk op dezelfde locaties en problematiek in. Daar waar bijvoorbeeld

een huisvuilzak wordt aangetroffen, wordt op zoek gegaan naar daderinformatie. In het eerste half jaar zijn diverse 'stickeracties' uitgevoerd. In steeds een andere wijk (een maand lang) werden huisvuilzakken door inwoners/wijkteams en afvalcoaches voorzien van een sticker met de tekst: 'oeps, ik sta hier verkeerd' en de mededeling dat handhaving de zakken binnenkort gaat onderzoeken. Er is dagelijks intensief contact tussen beide organisaties op operationeel niveau. De wijkgerichte aanpak die in 2023 is gestart, wordt in 2024 doorgezet, met name in de wijken waar de problematiek het grootst is. Af en toe kan hier een nieuwe wijk/buurt tussen komen indien hier de noodzaak toe bestaat.

[9] De hotspotlijst is een top 20 die maandelijks wordt opgesteld van locaties waar de meeste bijzet is en waar de meeste dump heeft plaatsgevonden.

4.3 Meldingen

Een methode om naar de ontwikkeling van ongewenste neveneffecten te kijken is het aantal meldingen dat bij de gemeente binnenkomt over afval tussen 2021 en 2023. Het totale aantal meldingen over afval gerelateerde onderwerpen is ten opzichten van 2021 met 30% gestegen. Máár, deze toename zien we op alle onderwerpen waarop meldingen gedaan kunnen worden (zoals verkeer, infrastructuur, sociale veiligheid, water, etc.). De relatieve hoeveelheid meldingen over afval is met slechts 2%-punt toegenomen ten opzichte van 2021. Een belangrijke verklaring hiervoor is de ingebruikname van een nieuw meldsysteem, dat veel gebruiksvriendelijker is dan het systeem dat voorheen werd gebruikt en dus ook vaker wordt gebruikt door onze inwoners.

Duiken we iets dieper in de afval-gerelateerde meldingen, dan zien we dat de meeste meldingen die binnen komen gaan over illegale dump van afval, zwerfafval en volle prullenbakken.

4.4 Zwerfafval en prullenbakken

Zwerfafval

We hebben in 2023 544 meldingen ontvangen over zwerfafval. Dit is een lichte stijging ten opzichte van 2022 en 2021. Sinds de invoering van een nieuw gebruiksvriendelijker meldingssysteem zien we een lichte stijging van het aantal meldingen. Het gebruiksgemak zou deze toename mede kunnen verklaren.

	2021	2022	2023
Meldingen veeg- en zwerfvuil	417	486	544

Figuur 4.1: aantal meldingen van zwerfvuil van 2021 tot en met 2023

Prullenbakken

We plaatsen prullenbakken ter voorkoming van zwerfafval. Soms zijn er vermoedens dat vanwege het nieuwe afvalbeleid mensen hun huisvuilzakken in de openbare prullenbakken deponeren. We zien echter geen stijging in de hoeveelheid afval uit de prullenbakken: sterker, het aantal meldingen over overvolle prullenbakken is gedaald ten opzichte van voorgaande jaren.

	2021	2022	2023
Overvolle prullenbakken	614	524	490

Figuur 4.2: aantal meldingen van overvolle prullenbakken van 2021 tot en met 2023

4.5 Resultaten: bijzet daalt

In figuur 4.3 is de trend weergegeven van de hoeveelheid bijzet (huisvuilzakken naast de containers/ op straat) in de gemeente Leeuwarden van begin 2021 tot eind 2023. Daar waar de hoeveelheid bijzet in het najaar van 2021 sterk steeg, zien we een daling tot eind 2022. Ten tijde van de invoering van de financiële prikkel (per 1 januari 2023) zien we de bijzet weer tijdelijk toenemen met een piek in februari. Mede dankzij de beschreven maatregelen is de bijzet vanaf het voorjaar aan het afnemen en is het niveau momenteel vergelijkbaar aan het niveau van 2021 (vóór Goed Terecht In Leeuwarden).

Voorafgaan aan de invoering van Goed Terecht In Leeuwarden was de verwachting dat de bijzet (na een opleving) na een aantal maanden weer richting 'normaal' zou gaan wanneer o.a. flink zou worden ingezet op handhaving en omdat inwoners wennen aan dit nieuwe systeem. Dit is een patroon dat ook bij andere gemeenten zichtbaar is bij de invoering van een prijsprikkel. De cijfers ondersteunen deze verwachting.

Figuur 4.3: Ontwikkeling bijzet van huisvuilzakken 2021-2023

Bijzet in perspectief

Hoewel bijzet een zeer vervelend fenomeen is dat alle aandacht verdient, zien we dat het aandeel zakken dat op een verkeerde manier wordt aangeboden maar een klein deel van het totale afvalaanbod uitmaakt: 0,5% van het 'fijne' huishoudelijk afval wordt door bewoners als bijzet aangeboden. Dit betekent dat 99,5% van het 'fijne' afval dat de inwoners van Leeuwarden aanbieden netjes op de daarvoor bestemde plek of container terecht komt.

4.6 Resultaten: dump daalt

Het dumpen van grof huishoudelijk afval in de openbare ruimte leidt tot een rommelig straatbeeld, ergernissen bij burgers en extra kosten voor het opruimen van het afval. De hoeveelheid dumpingen blijft een aandachtspunt. Het dumpen van grofvuil wordt in verschillende gebieden meer waargenomen dan andere. Vanuit de afvalcoaches wordt stevig ingezet om de dump te verminderen door het gesprek aan te gaan met inwoners juist in deze gebieden

over bijvoorbeeld de spelregels rondom de afvalinzameling. Ook wordt handhaving waar mogelijk ingezet. Bij grofvuil dumpingen is echter vaak niet herleidbaar waar de spullen vandaan komen. Dit maakt het lastig om effectief te handhaven.

Ontwikkeling dumping grof huisvuil – laatste maanden positief

Sinds begin 2021 is een stijgende trend te zien van het aantal illegale dumpingen van grof huishoudelijk afval in Leeuwarden zonder dat hieraan een beleidsverandering ten grondslag ligt. Begin 2022 heeft deze stijgende trend zich doorgezet. Vanaf half 2022 tot halverwege 2023 leek de hoeveelheid zich op een hoog niveau te stabiliseren, maar de tweede helft van 2023 zien we de hoeveelheid dumpingen weer dalen. Data van 2024 zal moeten uitwijzen of deze dalende lijn zich doorzet.

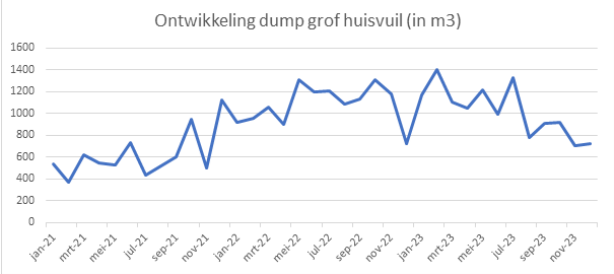

Figuur 4.4: Ontwikkeling dump grof huisvuil 2021-2023

Geen relatie met invoering financiële prikkel restafval

Grofvuil dat op straat wordt gedumpt heeft, als gezegd, geen relatie met het fijn huishoudelijk restafval waar sinds 2023 een financiële prikkel geldt. Dit fijn huishoudelijk restafval is kleiner van aard en valt niet onder het dumpen van grof huishoudelijk afval.

Verklaring dumpingen

Een duidelijke verklaring voor toenemende dumpingen is er helaas niet. Er zijn weliswaar beleidswijzigingen doorgevoerd ten aanzien van het ophalen en brengen van grofvuil, maar de cijfers over het gebrachte en gehaalde grofvuil verklaren niet de toename van het aantal dumpingen. De toename is gestart in de coronatijd. Wellicht dat verharding in de maatschappij (met bijbehorend ontwijkgedrag in het afval tot gevolg) hierbij een rol speelt. Door de ambtenaren die zich bezighouden met het Rijksbeleid VANG wordt aangegeven dat de toename van het dumpen van grofvuil een landelijke trend is.

Doorgaan met aanpak van dump

Met buurtinterviews en afvalcoaches proberen we scherper te krijgen wat de oorzaak is van het dumpen van grof afval en op basis daarvan nemen we gerichte maatregelen. Onder andere door (meer) gezamenlijke acties met Omrin, inzet op structurele vervuilers, meer preventie en extra toezicht op wijkniveau, of soms zelfs op straatniveau. Een doel van de buurtinterviews is om commitment te vragen van inwoners om hun leefomgeving schoon te houden, in gesprek te gaan over een schone buurt, maar ook om hen te informeren over de spelregels.

5. Financiële resultaten GTIL

5.1 Inleiding

Uiteraard hebben alle maatregelen die in het kader van Goed Terecht In Leeuwarden zijn ingevoerd, ook financiële consequenties en zijn daarmee van invloed op de afvalstoffenheffing die elk huishouden betaalt. In dit hoofdstuk kijken we daarom naar de kosten en opbrengsten van GTIL en de ontwikkeling van de afvalstoffenheffing.

5.2 Kosten en opbrengsten GTIL

In 2023 is in totaal 17,5 miljoen euro aan aanslagen afvalstoffenheffing opgelegd bij onze huishoudens. Verdeeld over 64.472 huishoudens in de gemeente Leeuwarden is dit gemiddeld € 271,- per huishouden. Deze € 271,- euro is door de gemeente besteed aan een aantal onderdelen. In onderstaande diagram is deze verdeling weergegeven.

Te zien is dat het grootste gedeelte van de heffing (€125,-) wordt besteed aan de inzameling door Omrin (voertuigen, personeel, huisvesting, etc.). Een andere grote post betreft de verwerking van alle afval- en grondstoffen die we in hebben gezameld. Dit is het saldo van de kosten én opbrengsten van de verwerking. Sommige stromen leveren namelijk iets op (oud papier, glas en textiel) en andere stomen kosten geld (zoals restafval en gft). €11,- van de heffing per huishouden is het afgelopen jaar besteed aan het invoeren van GTIL zoals uitbreiding van inzamelvoorzieningen, communicatie en luierinzameling. De overige posten betreffen een deel kwijtschelding (minima), een storting in de voorziening afval en toerekening van overige kosten zoals overhead, zwerfafval en BTW.

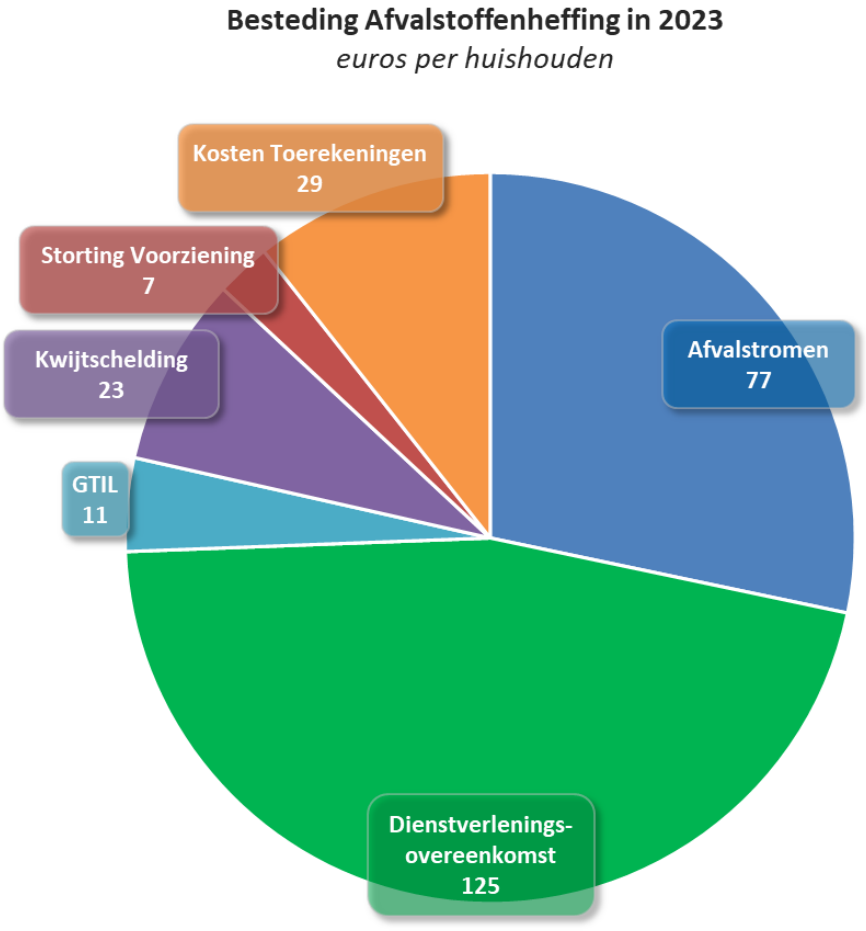

Figuur 5.1: Besteding van de afvalstoffenheffing in 2023

Kosten restafval nemen af

Met het invoeren van GTIL werd beoogd om fors minder restafval (huisvuil) te gaan produceren. We hebben al gezien dat dit inderdaad is gelukt. Dit betekent dat de verwerkingskosten voor restafval ook aanzienlijk zijn gedaald ten opzichte van de voorgaande jaren. Onderstaande figuur toont voor 2021-2023 de totale kosten voor afvalstromen (77 euro per huishouden in 2023) en de kosten per afzonderlijke stroom.

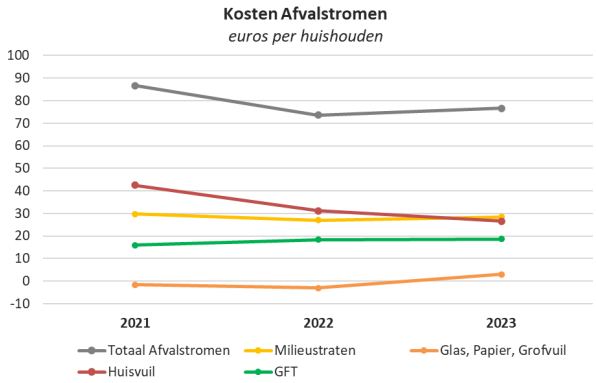

Figuur 5.2: verwerkingskosten per afvalstroom

Vanaf 2024 netto besparing GTIL

Vervolgens is het natuurlijk interessant om te bekijken hoe de kosten per huishouden zich ontwikkelen door de jaren. Onderstaande figuur toont de kosten en de besparingen per huishouden als gevolg van GTIL. Vanaf 2024 gaat het uiteraard om een prognose op basis van de nu bekende informatie.

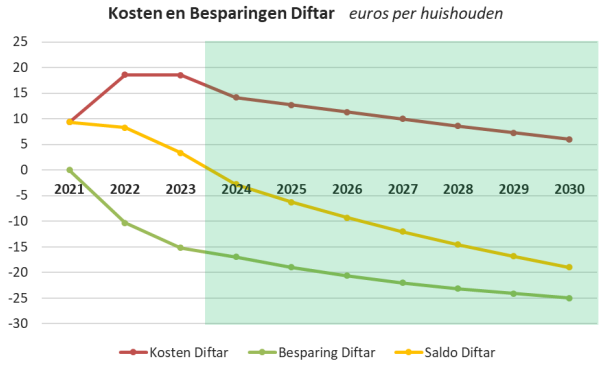

Figuur 5.3: kostenontwikkeling per huishouden (in € per huishouden)

De kosten van GTIL (de rode lijn) bestaan enerzijds uit uitbreiding van inzamelvoorzieningen, communicatie en luierinzameling (zie toelichting hierboven). .Anderzijds bestaan deze uit de extra kosten vanuit andere gemeentelijke afdelingen. Dit gaat met name om twee extra fte handhaving en extra inzet bij belastingen voor de inning van de variabele heffing. De kosten waren in 2021-2023 hoog (circa € 19,- per huishouden) door de invoeringskosten, zoals extra communicatie, extra coaches en extra handhaving. Daarna vlakken deze incidentele kosten af richting 2030 en blijven de structurele kosten (€5-€10) over, zoals de afschrijvingskosten voor weegsystemen en dergelijke.

De besparingen van GTIL (de groene lijn) is berekend door huidige verwerkingskosten te vergelijken met de kosten die we als gemeente zouden hebben gemaakt als we GTIL níet hadden ingevoerd. De verwerkingskosten zouden dan steeds hoger zijn geworden, door met name stijgende verbrandingsbelasting op restafval. De feitelijke kosten die we na invoering van GTIL maken, worden daarom steeds lager (dalende groene lijn) ten opzichte van de situatie zonder GTIL.

Het saldo van de rode en de groene lijn (de gele lijn) is de optelsom van de kosten en de besparingen.
In 2023 zijn dit nog per saldo kosten door initiële investeringen in het systeem. Vanaf 2024 wordt dit een besparing. Na 2024 blijft deze netto besparing toenemen door de afnemende invoeringskosten en de toenemende verbrandingsbelasting. In bijlage 1 zijn de exacte cijfers achter deze analyse te vinden.

5.3 Verschillen tussen huishoudens

Bovenstaande cijfers zijn uiteraard allemaal gemiddelden. Het idee van GTIL is dat je je als huishouden invloed hebt op de hoogte van je afvalstoffenheffing, door goed (of minder goed) te scheiden. Daarom is het interessant om te bekijken hoe de kosten zijn verdeeld over de verschillende huishoudens.

Uit analyse van alle huishoudens blijkt dat 68% van de huishoudens in Leeuwarden in 2023 een lagere heffing had dan in 2022. Dit betekent dat 32% van de huishoudens meer kwijt was aan de afvalstoffenheffing dan voor invoering van GTIL. Zo'n 2/3e van de huishoudens is er dus op vooruit gegaan. Dit geldt voor eenpersoonshuishoudens als voor meerpersoonshuishoudens. Vervolgens is er natuurlijk ook nog verschil ***in de mate waarin*** deze huishoudens er op voor of achteruit zijn gegaan. 63% van alle huishoudens zagen hun heffing met 10% of meer dalen. De overige 5% 'dalers' zagen hun heffing tussen de 0 en de 10% omlaag gaan. Zoomen we in op de 32% huishoudens met een hogere heffing dan in 2022, dan zien we dat de meerderheid hiervan (22%) de heffing met 0-10% zag stijgen. Dit betekent dat ongeveer 10% van de huishoudens in Leeuwarden de heffing 10% of meer omhoog heeft zien gaan opzichte van het vorige jaar.

Bijlage 1

Kosten en opbrengsten van GTIL

Besteding Afvalstoffenheffing

	euro per huishouden	*mln euro*
	2023	**2023**
Afvalstromen	77	5
Dienstverlenings-overeenkomst	125	8
GTIL	11	1
Kwijtschelding	23	1
Storting Voorziening	7	0
Kosten Toerekeningen	29	2
Totaal Besteding	**271**	**17**

Kosten Afvalstromen

	euro per huishouden			*mln euro*		
	2021	**2022**	**2023**	**2021**	**2022**	**2023**
Huisvuil	43	31	27	3	2	2
Milieustraten	30	27	28	2	2	2
GFT	16	18	19	1	1	1
Glas, Papier, Grofvuil	-2	-3	3	0	0	0
Totaal Afvalstromen	**87**	**74**	**77**	**5**	**5**	**5**

Kosten en Besparingen Diftar

	euro per huishouden			*Projectie*						
	2021	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
Kosten Diftar	9	19	19	14	13	11	10	9	7	6
Besparing Diftar	0	-10	-15	-17	-19	-21	-22	-23	-24	-25
Saldo Diftar	**9**	**8**	**3**	**-3**	**-6**	**-9**	**-12**	**-15**	**-17**	**-19**

	mln euro			*Projectie*						
	2021	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
Kosten Diftar	0,6	1,2	1,2	0,9	0,8	0,8	0,7	0,6	0,5	0,4
Besparing Diftar	0,0	-0,7	-1,0	-1,1	-1,3	-1,4	-1,5	-1,6	-1,7	-1,7
Saldo Diftar	**0,6**	**0,5**	**0,2**	**-0,2**	**-0,4**	**-0,6**	**-0,8**	**-1,0**	**-1,2**	**-1,3**

Gemeente Leeuwarden